

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

<p>Szerkesztőség: hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő N.-Péterfia utca 348 szám.</p>	<p>Megjelen hetenkint egyszer szombaton egy iven. Előfizetési ár egész évre 5 frt, félévre 2 frt 50 kr. Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt, 200 szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr, harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p>	<p>Kiadó hivatal: hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden közlemény és küldemény intézendő, Fűvészkert-utca 1080. sz.</p>
--	---	--

A debreczeni kollégium kérdéséhez.

(Vége.)

III.

Nem lévén előttem azon időről az egyházkerület követelését és a főiskola vagyoni és jövedelmi állását külön feltüntető hivatalos irományok, sem különösen az 1821—2. konvent ide vonatkozó aktái: szabatosan meg nem határozhatom, hogy kerületünk mi alapon és mily mérvben formált jogot a főiskola közvetlen kormányzatához s maga a konvent mily alapokra fektette arra vonatkozó rendelkezéseit. A konventi jegyzőkönyv ugyanis e részben nem nyújt biztos tájékoztatást, sőt inkább mint minden békéltető és közvetítő mű, jobbra-balra csapong s alkalmas arra, hogy a kérdés körüli zavart növelje és az ellentétes felfogásokat támogassa.

Az 1821-ki márcziusi jegyzőkönyv záradékában ez áll: „Azon kérdéseknek pedig, melyek magokat a debreczeni anyaiskolára előadták, megvizsgálása, mivel valamint a többi anyaiskolák, úgy a **debreczeni is sem egyedül a debreczeni ekklézsiáé, sem nem a tiszántuli superintendenciáé, hanem az egész országban helyezett helvécziai vallástételt tartó ekklézsiáé: azon időre halasztatik**“ stb.

Hogy pedig a convent a főiskola tulajdonjogát nem abban a széles értelemben követelte az egyetemes egyház számára, mint nt. K. Tóth Mihály ur állítja, hanem épen abban a közelebbi értelemben, a melyben azt a debreczeni egyház és a tiszántuli kerület is magoknak vindicáltak: onnét tűnik ki, mert, mint a fentebbi szavakból látható, az egyetemes egyház épen a másik két követelő fél jogai-ban akart osztozni; s mert a közvetlen birtokost illető jogokból a konvent csakugyan ki is adta az egyetemes egyház részét, midőn megszabta, hogy a debreczeni theologiai tanárválasztásoknál a kijelölési jog tulnyomó részben a más három egyházkerületet illesse. Azt a kathol. kánonjogi elvet, hogy a hitfelekezet összesége, széles értelemben véve tulajdonosa minden hitfelekezeti vagyonnak, tehát az iskoláknak is, még akkor aligha vallották egyházunk osz-

lopemberei, kik elég közel estek azon fosztogatásokhoz és erőszakosságokhoz, melyek amaz elv alkalmazásából egyházunkra következtek. Hanem a konvent jogot követelt és adott minden valószínűség szeriut azon az alapon, hogy a hitsorsosok az anyaiskola fenntartásához országszerte hozzájárultak.

A más három kerületnek kijelölési joga a debreczeni theol. tanárválasztásoknál, mint tudva van, időközben elévült, valamint elévült a főiskolához való dologi joga is, a mit én egészen rendén levőnek találok; — a viszonyosság, a vitás tárgy állagának megváltozása és a tiszántuli kerület tulnyomó jogainak érvényesülése miatt. Mi módon is gyakorolhatnának afféle jogokat a többi kerületek; holott a tiszántuli kerület sem élvez olyanokat a más kerületbeli főiskolák irányában, habár azoknak fenntartásához és létesítéséhez a tiszántuli hívek is járultak? Már több évtized óta állandó szokássá vált országszerte reform. egyházunkban, hogy a tulajdoni és kormányzási jogokat mindenik kerület kizárólag maga gyakorolja, a kebelében lévő főiskolára nézve s e joggyakorlat ellen tudtommal nem is tetített számbavehető kifogás, a mi annál helytelenebb is lett volna, mert ujabban a főiskolák gondja és terhe csaknem egészen kerületeikre nehezült, a kerületek pedig a rájuk néző feladatnak derekasan és a mai kor igényeinek megfelelően eleget tettek. A mit különösen a tiszántuli kerület a maga iskolájával tett: az ép oly dicsó, mint a kollégiumokat alapító főurak és fejedelmek eljárása; de ennél tetemesen nehezebb és több is.*)

*) Mint fentebb is érintém, a konventi jegyzőkönyvben lehet arra nézve is alapot találni, hogy a kerületet a főiskola kormányzatánál nem közvetlen intézkedési, hanem csupán felsőbb hatósági jog illeti. Ugyanis az 1882-ki februári ülés az ide vonatkozó tárgyalást e szavakkal vezeti ugyan be: „Meggyőződött a jelenlegi generalis konvent... tökéletesen a felől, hogy valamint közönségesen a főt. tiszántuli superintendencia, úgy különösen maga a debreczeni ref. ekklézsiára is a kebeleiben lévő ref. kollégium iránt mindenkor a jóltevőségben vetélkedő kölcsönös édes atyai dajkálkodással viseltettek. Midőn tehát azon anyaiskolát továbbra is mind a főt. tiszántuli superintendencia, mind a nemes városi ref. ekklézsiá boldo-

Bármit irt és rendelt is azonban az 1821—2. konvent a főiskola tulajdoni és kormányzati jogviszonyairól: az a dolgok mai állásában csupán történeti emlékek, de nem egyszersmind jogalpnak való.

Mert 1822. óta a debreczeni kollegium minden ízében újra alapított és újból szerveztetett. A tanszékek száma 6-ról körülbelül 40-re szaporodott, az intézet alapítókéje talán meghuszoszozódott, az 1816-ki épület 1862-ben renováltatott, majd 1870—3-ban egy még sokkal nagyobb részszel toldatott meg, mely maga az egyházkerületnek több mint félmillió frtjába került.*) A kerület szervezte 1853-ban Szoboszlai superintendens vezérlete alatt a főgymnasiumot s látta el azt egyszerre 12 tanszékkal; a kerület állította fel a mesterképző intézetet és a jogakadémiát; az emelte a theol. tanárok számát 2-ről 5-re. S midőn a kerület az efféle alkotásoknak nem csak értelmi szerzője, intézője és végrehajtója volt: hanem azok költségeiről is gondoskodék s e végett még a gyülekezetek köteles megadóztatásához és a szegényebb egyházak s lelkészek számára rendelt államszegély lefoglalásához is folyamodott: ugyan, hogy ne tekinthetné magát ez a kerület a mostani kollegium tulajdonosának? Bizonyosnak lehet tekinteni, hogy a főiskolához a kerület legutolsó egyháza is jogát tartja, azt a magáénak is tekinti s meg nem lehetne győzni a felől, hogy őt a debreczeni egyház tulajdonát képező intézetért adóztatták meg. Készséggel ismerem el, hogy a debreczeni egyház mint ősi erényeihez s vagyonságához is illik, nagyobb mérvben járul az intézet kitartásához, mint bármely más egyházunk; s hogy különösen Debreczen városa mindenkor jó példával járt elől, midőn a kerület az iskola fejlesztése érdekében segélyért kiáltott: de — mint egyházmegyénk jegyzőkönyvében is érintve van — ez áldozatkészség egyfelől a főiskola szolgálatai és helybenléte által gazdagon viszonzva van; másfelől pedig úgy tudom, hogy a debreczeni egyház a főiskolai

gító ápolgatásába ajánlaná: de ezután így folytatja: „minthogy ugyis jól tudná, hogy a nemes városi ref. ekklezsia munkai segedelmének nem annyira a kollégium főigazgatása dolgai iránt való jus következtetés, mint a vallás s annak virágoztatása iránt való szent buzgóság volt főczélja, hogy épen a professorok választása, hívása s elbocsátása iránt való jusbeli vetélkedés által a közjó, a haza és az iskola virágzása ne szenvedjen a jelen levő general konvent, a főt. superintendentiák az ország minden iskolái iránt fenlevő törvényes főjussánál fogva, mind a most említett czélből, mind a felolvasott próba levelekből, mind pedig magából a dolog természetéből is . . . e következőkben állapodott meg“ stb.: ezután elsoroltatnak az intézkedések öt pont alatt, melyek 4-ében az áll, hogy „a z i s k o l á r a való főbb felvigyázás a tiszántuli superintendentiát illesse“; az „immediata inspectióba pedig az ekklezsiai localis curatoratusnak mint helybeli nagy jóltevőknek legjobb módja lévén“, azt ennek a kuratoratusnak választmánya teljesítse a kerület által készitendő utasítás szerint.

*) A legújabbban közzétett hivatalos adatok szerint.

évi költségeknek így is alig $\frac{1}{5}$ -ad részét viseli.)*

Ugy vagyok meggyőződve, hogy így állván a dolog, a mostani főiskola tulajdoni joga a szerzésnél fogva az egyházkerületet illeti; a debreczeni egyház tulajdoni joga pedig a régi kollegiummal együtt elenyészett, elévült és azt semmiféle general konvent és királyi helybenhagyás többé életre nem támaszthatja. Irásban ez természetesen nincs kimondva és decretalva: de az idő és a megváltozott viszonyok erősebb végzéseket tesznek gyakran a megírottaknál, — főleg hogyha azok a méltányosságra és igazságra is alapítottak s honnan gyakorlat által is kölcsönösen elfogadtatnak. Efféle kérdéseknél, melyeket az élet és a szokásjog rég megoldottak: véleményem szerint nincs szükség újabb formaszerű ítéletekre, mert a nagy közönség s a kiket az ügy első sorban illet, a helyzettel úgy is tisztában vannak. Magában Debreczenben azzal tartják, hogy „a főgymnasium“ (és a kollegium többi részei), „a tiszántuli reform. egyházkerület tulajdona (Zelizi Dán. Debreczen Leirása 423.) s hogy „a kollegium úgy szellemi, mint anyagi ügyeinek is kormányzata a tiszántuli helyv. hitv. egyházkerület hatásköréhez tartozik. (Szücs I. Debreczen Tört. III. 947.) Mi is lehetne természetesebb, minthogy az egyházkerület azt az intézetet, melyet a fentebbi módon újból alapított és szervezett s melynek érdekében a legnagyobb beruházásokat tette: saját közvetlen kormányzata alá vegye s arra nézve mindazon jogokat és teendőket gyakorolja, melyek az iskola-tartó testületekre rendszerint várnak.

Igy lépett az egyházkerület a legfontosabb jogok gyakorlatába, melyek a kollégium közvetlen kormányzatára tartoznak. Épületeket bontatott, renováltatott és újból állított, rendelkezett a főiskolai tőke kezeléséről, annak fekvőbbe változtatásáról, pénztárnok, könyvtárnok stb. választásáról, tanárok fizetéséről, egyes tanszakok létesítéséről és megszüntetéséről, a főiskola képviseltetéséről (példa rá az Apafi-alapítvány kérdés újabb megoldása) stb. stb. Ugy hogy ezek szerint, mert az iskola tulajdonost illető jogokat már sok évtized óta folyvást minden háborítás nélkül tényleg a fenntartó egyházkerület gyakorolta:

*) A debreczeni egyház ad a főiskolának:

1. Gymn. tanszékekre évi	1260 frt
2. Séniornak	100 „
3. Négy tanári lakás természetben 500 frtjával értékesítve	2000 „
4. Egy jogtanári székre	600 „
5. Szünidőkben temető, templomba járó deákoknak	560 „
6. Alapítványok kamataiban (61,700 frt tőke után, talán 5%-ával)	3085 „
	összesen 7605 frt.

A főiskola évi kiadása pedig 60 ezer forint körül jár. (Adataim 1883-ból valók, a 3. és 4. pontnál csak hozzávetőlegesek.)

minden kétségen kívül állónak lehetett tartani, hogy a kollégium az övé és igen sajátos szinben tűnnék fel a debreczeni egyház, ha most állana elő tulajdonjogi keresetével, midőn elnézte, hogy a kerület félszázadon a nagy erőfeszítésekkel mint sajátját építé, fejleszté és igazgatá az anyaiskolát. Ily módon a klérus ma rátehetné kezét a budapesti m. kir. egyetemre, azon a czimen, hogy azt valamikor ő alapítá; Debreczen város pedig követelhetné a tulajdonjogot az ottani kir. gazdasági akadémiához és Hajdumegyéhez, mivelhogy ezeknek ő adott telket, házat stb.

Szerzett Debreczen elég valódi érdemet és senkitől kétségbe sem vonható dicsőséget a kollégium irányában s szerez ilyeneket folytonosan, melyekhez nem volna méltó és illő azokat a képzelet és nagyzás ábrándjaival megzavarni. Mint láttuk, volt idő, melyben a debreczeni egyház (és méginkább Debreczen városa) teljesen magáénak mondhatta a kollégiumot és azt közvetlenül egymaga kormányozta. Ez akkor volt, mikor ő maga tartotta fen az iskolát. Később aztán osztottak a jogban azok, kik tete-mesb segélylyel járultak az intézet fenntartásához és fejlesztéséhez, mignem azon jogelv szerint, hogy „jus et officium pari passu ambulat“, a jog önmagától átszállott a fenntartó testületre.

Az 1822-ki stipulatiók ma már anakronizmusok, melyeket történeti uton ugyan ki lehet magyarázni, de a jelenkori fejlemények közé beilleszteni nem lehet a kormányzati összhang megzavarása nélkül; és én remélem, hogy ezt előbb-utóbb a kerület vezérférfiai is belátják s belátja Debreczen is, mely kiváló gyakorlati tapintatának és bölcsességének a multban annyi bizonyosságát adta.

A fennforgó kérdésnél igénytelen felfogásom szerint csakis az anakronizmusok megszüntetése bir gyakorlati értékkel; annak fejtegetését pedig, hogy a debreczeni kollégiumnak kicsoda a tulajdonosa? meddő elmefuttatásnak tartom. Mert a kollégium maga is jogi személy s javainak önmaga a tulajdonosa, bárki alapította és gyarapította is azokat. Rajta kívül más tulajdonosról beszélni sajátlag csak azon képzelhetetlen esetben lehetne, ha a főiskola létezni megszűnnék — quod Deus avertat!

Szeremlei Samu.

Mit tanít a Korán a Jézus Krisztusról?

(Vége.)

Hát aztán eljön-e majd ítéletre a Jézus? Erre nézve a 43-ik szúra 61-ik versében ezt olvassuk: „valóban ő (t. i. a Jézus) a feltámadás órájának (= aszszá'atu) tudása is, azaz: ő általa lehet megtudni azt is, hogy mikor üt a feltámadás órája.“ E hely is homályos; az iszlám szerint ugy értendő az, hogy mikor Jézus e földre újra visszajő, akkor már nagyon közel lesz az ítélet napja. Hogy az Ur

visszajövele e földre Mohammed követőinél hitelv, ez köz-tudomásu dolog. Azt hiszik ugyanis, hogy a Jézus visszatérése után 24, vagy épen 40 évig lészen e földön, Mohammed vallásához szegődik, gyermekeket nemz, harczol az antikrisztus ellen, minden más vallást az iszlámon kívül eltöröl, meghal s a moszlemek hulló könyei között Mohammed sirja mellé fog eltemettetni. (Gerock.)

Hogy a Korán ítéletet vár, melyben a jók és gonoszok érdemükhöz képest jutalmaztatnak és büntettetnek meg, erről már meggyőződhattunk a 33-ik szúra 8-ik verséből, („Alláh kérdőre vonja az igazakat igazságuk felől; ő készítette el előre a hitetleneknek a kínos büntetést is“); e meggyőződésünk mellett bizonyitanak e szók is: „egy napon összegyűjti Alláh küldötteit s szól: mit feleltetek nektek, (t. i. predikálástokra)? Mi nem tudjuk, de te a titkok tudója vagy, válaszolnak azok,“ (szúra 5, v. 108) azaz: te Alláh tudod, mert ősmered a sziv titkait, ki miként viselte magát a mi igehirdetésünkkel szemben. — De hát a Jézusnak mi szerepe lesz az ítélet napján? Mint más Isten küldötte, profétája ő is meg fog jelenni azon s bizonyosságot tesz a hívők hitéről s a hitetlenek makacsságáról; ezt kell mondanunk, ha a 4-ik szúra 157-ik versében ezt olvassuk: „A Jézus azok ellen, kiknek könyvük van*) tanubizonyosságot tesz a feltámadás napján.“

Most röviden egy nehéz kérdésre adjunk legalább valószínű feleletet. Honnan meritette Mohammed a maga ősmereit a Jézus Krisztusra vonatkozó előadásaihoz? Mert hogy valahonnan csak meritette azokat, kétséget sem szenved! (Csak sajnálni lehet, hogy a tudós Goldziher, már idézett derék munkájában nem foglalkozik részletesen ama kérdéssel, hogy a héber és keresztyén vallásból mennyit vett át Mohammed, mint valásalapító?)

Ha olvassuk a 29-ik szúra 47-ik versének e szavait: „te nem tudtál azelőtt könyvet olvasni, sem azt jobboldal irni“, azt kellene gondolnunk, hogy Mohammed nem tudott sem irni, sem olvasni addig, mig Alláh részéről kijelentésben nem részesült. De amaz állításnak nem nagy súlyt tulajdoníthatunk, mert mint Ullmann megjegyezte már, tudatlanságára való hivatkozása által itt Koránjának isteni tekintélyét kívánja bizonyítani Mohammed, azt nevezetesen, hogy ő egészen képtelen volt más vallások szent iratait használni. Hogy irnokai, titkárai voltak, azt tudjuk; hogy ezek az ő kijelentéseit olvashatóan írják le, valószínű, hogy erre ő maga ügyelt fel. Ezt állíthatjuk azon hagyomány után, melyszerint ő Muavia irnokának utasításokat adott arra nézve, hogy ez a b-t, az sz-t stb. miként írja. Ezeket figyelembe véve elég nagy valószínűséggel mondhatjuk, hogy Mohammed, bárha folyékonyan irni nem tudott is, (Weil) a betűket ősmerte s talán olvasni is képes volt.

Ha már az bizonyos, hogy Mohammed ősmere volt egy a keresztyén, mint a zsidó vallással, mert a Korán ilyen ősmereit árul el, e 2 kérdés merül fel: ama vallások irataiból szerette-e ő ősmereit, avagy olyan emberek-től tanulta el azokat, kik előtt ama két vallás hitelvei tudva voltak? A Korán ez utóbbi kérdésre igennel felel. A

*) Ah'lukitábi = az irás népe t. i. a zsidók (s sokszor a keresztyének is) kik Istentől kijelentést, irást vettek. (V. ö. szúra 3, v. 57. 183. stb.)

16-ik szúra 105-ik versében ezt olvassuk: „bizony mi tudjuk, hogy ők így szólnak: egy ember tanítja őt, (t. i. Mohammedet a Korán írására); ámde a nyelv, a melyen ők veszekesznek, barbar nyelv és ez a nyelv, (t. i. a Korán nyelve) a világosan érthető arab nyelv“; ilyen megjegyzést találunk a 25-ik szúra 5-ik versében is: „így szólnak azok, kik nem hisznek: ez csak hazugság, (t. i. a Korán), mit Mohammed költött s miben neki más emberek segítének; de bizony ezek igazságtalanok és hazugok.“

E helyekből világos, hogy már Mohammed kortársai szemére veték a profétának, hogy ő másoktól és pedig emberektől tanulja ősmerteit, melyeket aztán a Koránba fektet le. (Némelyek szerint Mohammed fő-fő segítőtársa lett volna a Korán írásában: Abd' Alláh Ibn Szálám, egy tudós rabbi; mások szerint a nesztórian Boheira is.) — Ugy gondolom, hogy nincs okunk kételkedni, Mohammed közelebb említett kortársainak komolyságában, kiknek ellenvetéseit a proféta egyáltalában nem volt képes megczáfolni, (mert hiszen ez a kifejezés: ez igazságtalanság, hazugság, sem akkor nem képezett, sem ma nem képez czáfolatot); és pedig annyival inkább nincs semmi okunk kételkedni, mert történelmi igazság az, (ezt még Gerock is kénytelen elősmerni) hogy Mohammed Syriában mint kereskedő megfordult s így alkalma volt még keresztyénekkal is társalkodni és tőlök egyet-mást eltanulni. Ezek szerint mi nagyon valószínűnek tarthatjuk azon véleményt, hogy Mohammed csakugyan tanult úgy a zsidó, mint a keresztyén vallás követőitől.

Hát e vallások szent iratait használta-e? E kérdésre meg nagy valószínűséggel nem-mel kell felelnünk. Mohammed a természet embere volt, iskolai képeztetést nem nyert, olvasni is csak nehezen tudhatott! Ez érvek mindenesetre nyomósabbak, mint az, melyszerint Mohammed csak azért nem használhatta p. o. a mi evangéliomainkat, mert, mint láttuk, azoknak a Krisztusra vonatkozó előadásaitól nagyon elütnek az ő ilynemű tudósításai, jellemzései. Mert hiszen a proféta a maga felfogásához alkalmazta volna teljes szabadsággal evangéliomaink tanításait.

Feltűnő azonban ama nagy hasonlatosság, mely van a Korán Krisztusra vonatkozó állításai és az apokryph evangéliomok előadásai között. Felmutatta ezt már Gerock is részben. — A Koránnak Mária gyermekségére vonatkozó előadásánál utal a Protevangélium Jacobi*-ra, hol (cap. 4) Anna**), a Mária anyja épen úgy fogadást tesz Istennek születendő gyermekére vonatkozólag, mint a hogy ezt szúra 3, v. 30—32-ben a Koránban láttuk; ugyanez található az Evangélium de nativitate Máriae 1-ső fejezetében. Hogy Mária ételben és minden jóban bővölködött (szúra 3, 30—32), ezt olvashatjuk az Evang. de nativ. Mar. 7-ik, a Protev. Jac. 8-ik és a Pseudo-Matthaei evangélium 6-ik fejezetében.

Az apokryph evangéliomok szerint Mária szülése egy barlangban (Protev. Jac. c. XVIII. ἐπήλαιον; Pseud. Matth. ev. c. XII. spelunca stb.) történik; a Korán szerint

*) Lásd: „Evangelia apocrypha,“ edidit C. Tischendorf. Lipsiae MDCCCLIII.

**) Az apokryph evangéliomok Mária atyját Joachimnak (Evang. de nat. Mar. c. I.: „Pater ejus Joachim, mater vero Anna dicebatur.“) (Protev. Jac. Ἰωακείμ), anyját pedig Annának nevezik. („ἡ γυνή σου Ἄννα“ Protev. Jac. c. IV.)

pedig (mint láttuk szúra 19, v. 22—29) egy félre eső helyen, pálmafa törzse mellett, hol Alláh egy patakot állit elő. — Hat ezt az eltérését a Koránnak az apokryphoktól hogy fejtjük meg? Helytelen volna Gerockkal azt mondani, hogy Mohammed itt egy zavaros, homályos traditióból merített. Nézetem szerint itt Mohammed a maga felfogását mutatta be. De e ponton sem ment az apokryph evangéliomok hatásától. Hiszen a Protev. Jac. (c. XVIII.) előadja, hogy midőn József bevezette Máriát a barlangba és bábát keresett, patakot látott, (ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὸν χεῖμαρρον τοῦ ποταμοῦ.) De meg a Pseudo-Matth. evangéliumban (c. XX.) megtaláljuk az egész előadást, csak hogy más körülmények közt. József az angyaltól megintetik, hogy nejével és gyermekével meneküljön Herodes elől Egyiptomba. (c. XVII.) József engedelmeskedik (c. XVIII. XIX.). Az uton Mária a nap hőségétől eleped s egy az útfélen levő pálmafa árnyékában megpihenni kíván. József elvezeti őt a fa alá, hol Mária annak gyümölcséből enni vágyik. Férje József csodálkozását fejezi ki neje e kívánsága felett, mint a ki láthatná, hogy a pálmafa mily elérhetlen magas; ő inkább vizet óhajtana valahol kapni. Ekkor a gyermek Jézus így szól a fához: „hajtsd le galaidat és gyümölcsöddel üdítsd fel anyámat!“ („Flecte, arbor, ramos tuos, et de fructu tuo refice matrem meam.“) És ime a pálmafa engedelmeskedett és élvezték annak gyümölcsét mind. Ugyancsak a gyermek Jézus parancsára a fa gyökereinél hús forrás fakadt, (coepit ad radicem ejus fons aquarum egredi, limpidissimus, frigidissimus et lucidissimus nimis.“)

A megbotránkozás ama szavait, melyeket a Korán a zsidók szájába ad, (szúra 19, 22—29) midőn ezek Máriát fiával együtt meglátják, olvashatjuk a Protev. Jacobi. c. XIII-ban, hol József megütődése adatik elő Mária áldott állapotá felett. („παρθενον παρέλαβον αὐτήν ἐκ ναοῦ κυρίου“ . . . ἡ δὲ ἐκλαυσε πικρῶς, λέγουσα, ὅτι καθαρὰ εἶμι ἐγὼ καὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω . . .) Különbben a Pseudo-Matth. Ev. c. XII-ben szó van arról is, hogy a nép különféle képen magyarázgatta Mária áldott állapotát, („post haec factus est rumor magnus, quod Maria esset gravida . . . alii dicebant (Mariam) sanctam et immaculatam, alii vero malam et contaminatam“ etc.)

Sőt annak is van nyoma a Pseudo-Matth. Ev-ban (c. IX.), hogy Máriának mint egy szép ifju jelent meg az angyal: „iterum tertia die ingressus est ad eam juvenis, cuius pulcritudo non potuit enarrari; quem cum vidit Maria expavit et contremuit etc.“ — (V. ö. szúra, 19, 16—21.) Ugyancsak Mária e felsohajtsát: „Óh bár megholtam volna, mielőtt ez történt“ stb., a József szájába adva így olvassuk a Pseudo-Matth. Ev.-ban (c. X.): („Joseph invenit Mariam praegnantem; unde totus in angustia positus contremuit et exclamavit dicens) Domine Deus! accipe spiritum meum, quoniam melius est mihi mori, quam amplius vivere!“ (Lásd ezen előadáshoz az Ev. de nat. Mariae c. IX.) Hogy a Kr. már a bölcsőben beszélt, az Evangélium infantiae salvatoris arabicum c. I. említi. A madarak csodájára vonatkozólag lásd: Pseud. Matth. Ev. c. 27. („fecit de luto duodecim passeret“); Thomae Evangelium graece A. c. II. („καὶ ποιήσας πηλὸν τρυφερὸν ἐπλασεν ἐξ αὐτοῦ ἐτρουθια ἰβ“); Evang. Thomae gr. B. c. III.; Evang. Thomae latinum c. IV. („Iterum tollebat de luto quod erat de ipsa piscina, et fecit ex eo ad mensuram XII. passe-

rum“,) és *Evangelium infantiae arabicum*. c. 36. („fecerat autem avium, passerumque figuras, quae, cum volare ipsas juberet, volabant, et cum stare juberentur, consistebant.“) c. 46. („Dominus autem Jesus duodecim passerres finxerat . . . cum vero dominus Jesus manus suas super passerres quos finxerat complosisset, avolarunt illi pipientes.“)

Legyen elég ez összehasonlításból ennyi; még azt jegyzem meg, hogy azon állítása a Koránnak, hogy a Jézus nem feszítettett meg, hanem helyette egy más valaki, szintén érthető, ha tudjuk, hogy voltak olyan keresztyének, kik hasonló nézetnek hódoltak. Ily keresztyének közül került ki bizonyosan azon „περίοδοι αποστόλων“ czimű irat is, melyről Photius († 891) a maga hires „Bibliotheca“-jában (Cod. CXIV.) így nyilatkozik: πολλὰς δὲ καὶ περὶ τοῦ βραυροῦ κενολογίας καὶ ἀποπίας ἀναπλάττει, καὶ τὸν χριστὸν μὴ βραυρωδῆσαι ἀλλ' ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ. Gerock, ki ez iratra utal, megemlíti, hogy az arab kommentatorok szintén úgy értenek Kr. halálára vonatkozólag, mint a Korán.

S most az a kérdés, honnan van ama nagy hasonlóság a Korán és az apokryph evangéliumok közt? Gerock szerint onnan van, mert Mohammed is azon hagyományból merítette Krisztusra vonatkozó állításait, a melynek az apokryphok is lételöket köszönik; így ért Tischendorf is: „concedendum est, potuisse Mohammedem haurire sua ex traditionibus ejus generis, quae dudum circumferrentur ore populorum orientalium.“ Mint láttuk, főképen e 3 apokryphnak elbeszélése vág össze a Korán Krisztusra vonatkozó előadásával: a) *Protevangelium Jacobi*, b) *Pseudomathaei evangelium* és c) *Evangelium infantiae arabicum*. Ha tudjuk, hogy ez iratok közül az első a Kr. utáni második században már meg volt („in libri argumento nihil est, quod ab ingenio saeculi secundi medii abhorreat“, Tischendorf), s hogy a *Pseudomath. evangelium* sem sokkal irathatott későbbben a *Protev. Jacobi*-nál, s végre hogy az *Evangelium infantiae* is meglehetett már a Kr. utáni 6-ik században: nincs reá semmi szükség, hogy Gerock és Tischendorf véleményét elfogadjuk. Mert ez iratokat mindet használhatta a 611-ben fellépett Mohammed; és pedig a 2 elsőt valószínűleg mások segítségével, — mert a *Protev. Jac.* görög (noha arab fordítása ennek is van), a *Pseudomath. ev.* pedig latin nyelven van írva, — az *Ev. infantiae*-ba pedig, miután ennek eredeti szövege a syr, (hihetőleg valamely nesztoriántól), s aztán az (ebből fordított) arab volt, maga is beletekinthetett Mohammed.

Ime néhány halvány vonással azon kép, melyet a Korán nyújt a J. Krisztusról. Egy nagy proféta képében szeretné az minden áron bemutatni a világ Megváltóját, csupán egy nagy proféta*) képében. De ez nem egészen sikerült neki. Az által, a mit a Krisztusnak főképen születésére és halálára vonatkozólag elbeszél, önkénytelenül is dicsőbb alakot rajzol, mint a milyen egy akármily nagy profétáé lehet. Mintha visszhangzanék halkan a Koránnak a Krisztusra vonatkozó előadásában itt-ott a századosnak és társainak e nyilatkozata: „ἀληθὴς θεοῦ υἱὸς ἦν οὗτος . . .“ (Mát. 27, 54.)

*) A mohammedánok szerint 6 nagy proféta van: Ádám, Nóé, Ábrahám, Mózes, Jézus és Mohammed.

De a Korán által nyújtott kép koránt sem az igazi kép.

A sok összeavart vonás nem engedi, hogy e különben is nagyon halvány alakban rá ösmerjünk ő reá, kiben a mi meggyőződésünk szerint a szeretetkönyörülő Istene jelent meg és fordult hozzánk. Ilyen alak nincs a Koránban! A Jézusé, a „Mária fiáé“ nem ilyen! De nem ilyen magáé a Mohammedé sem! Mohammed jó ember volt; egyszerű, szegény, igénytelen hajlékában; sokszor maga ment a piacra élelmi szerek bevásárlása végett; ruháit sem restellette megvarrogatni, sőt kecskéit is megfejte. Vendégeit szívesen fogadta, a szegényeket szerette, a szenvedőknek vigasztalója volt. Medinának minden beteget sorra látogatta s minden halottait kegyesen kikísérte a temetőbe . . . de bűnei voltak, bűnei, melyeknek sötét fellege ott lebeg örökre a „nagy“ proféta alakja felett! „Mohammed még csak példányképe sem volt az erénynek követői előtt, nemhogy közbenjáró lehetne Isten és ember között; ezért lett kijelentése holt betűvé, mely képtelen a lelket valódi vallásossággal megeleveníteni“, mondja Weil. „Az Istennek ama báránya, ki elvész e világnak bűneit“ (Ján. 1, 29) nincs a Koránban. Épen ezért e szép mondatot is, — mely pedig az egyes szúrákat megnyitja: „a könyörülő és irgalmas Alláhnak nevében“ (= „biszmi'lláhi'rrahmani'rrahimi“) nem tekinthetjük másnak, mint egy fenséges szólamnak, mely tartalmának mélységében ösmeretlen az iszlám hívei előtt.

Dicsőfi József.

A kak-szentmártoni ev. ref. egyház örömnepélye

az ujonnan épített templom toronygombjának feltétele alkalmával.

A 273 lélekből álló, Szatmár közelében levő kak-szentmártoni ev. ref. egyház, erkölcsi életének, vallásos buzgalmanak jelét óhajtván adni, a nehéz életviszonyok és rendkívüli körülmények közt is egyszívvel lélekkel elhatározta, hogy régi avuló, rozszant fatemploma helyett egészen új templomot és bádog tornyot építtet Istennek dicsőségére, a jelen és utókor számára.

Huszonhét éven keresztül e maroknyi nép — Bodnár János lelkész vezérlete alatt — 20 évvel ezelőtt iskolát építtetett, tanítói állást rendezett be, magtárt alapított, 250 ezer téglát vettett saját költségén, hogy templomot és tornyot építhessen a különféle felekezetek közepette Szatmár tövében, biznyságul annak a megmutatására, hogy lelkes akarattal, vallásos buzgósággal, erős hittel és áldozatkészséggel a legnagyobb akadályokat is meglehet győzni, Istenben és Isten által.

Kain és Ábel oltárt csináltak földből és azt zöld hanttal fölékítették; Ábrahám Bersebában élőfákat ültetett és azokat áldotta meg; Jákób felemelte a követ, melyen feje nyugodott s olajat öntvén arra, Isten házának szentelése; Salamon oltárt emelt az örökkévalónak; a kak-szentmártoni nép is szerény tehetségéhez képest templomot és tornyot építtet Istennek dicsőségére, hogy megadja Istennek, a mi az Istené.

Julius 19-én reggeli istenitisztelet után nagyszámu helybeli és vidéki közönség jelenlétében tette fel Surányi Antal építész és Bányai Imre szatmári bádogos a torony

gombját és csillagát. Bodnár János szentmártoni lelkész az ünnepélyes alkalomra vonatkozó meghatározó imát s beszédet tartott: hálát adván Istennek az erőért, segedelemért, a melylyel eddig már megsegítette a híven küzdő, nemesen igyekező egyházat, megdicsőítette magát a tehetetlenségben, továbbra is kérvén az isteni segedelmet, áldó kegyelmet. Lelki örömmel mondá beszédében: „Ime félig-meddig felépült már az ujonnan építendő szentház és annak égbe emelkedő tornya s reá tétetik a fényes gomb és ragyogó csillag, hogy örök fényével hirdesse e vidéken, a Szamos partján, Szatmár, Ombod, Udvari közelében, Kak-szentmártonban a testvéri szeretetet, boldogító hitet, Krisztus evangéliomát, az örök világosságot, igazságot, az emberek közti békét és jóakaratot, nemes cselekedetet, hon, vallás- és család-szerelmet stb; hogy mint világító torony, égi fáklyaként világoljon a szenvedő emberiség előtt.

Ime megértük a napot, az örömet, midőn elmondhatjuk: „Nem nekünk Uram, nem nekünk, hanem szent nevednek adjad a dicsőséget!”

Atyánk, fiui bizalommal kérünk, légy velünk segedelmekkel továbbra is segíts meg bennünket szent célunkban, hogy hajthassuk végre az isteni művet a te dicsőségedre stb.“

Mig itt egy reszről helyén látom megemlíteni a debreczeni ref. egyház mélyen tisztelt előjárósága által kegyesen ajánlt négy darab templomablakot és egy pár ajtót; a „legelső magyar ember“ király ő felsége által magánpénztárából templomépítésre legkegyelmesebben nyújtott 100 frt adományt; az országos egyházi alaptól adott 100 frt segélyt, több nemeslelkű egyéneknek áldozatkésztségét, az illető lelkész által két ízben rendezett jótékonycélú táncmulatság 220 frt tiszta jövedelmét, 27 évi küzdelem eredményét, a nt. egyházmegye erélyes esperes támogatását stb. stb. mint oly nemesen elősegítő tényezőket, kiknek és a melyeknek hozzájárulásával sikerült a templomot és tornyot Isten kegyelméből már fedél alá venni; más reszről szent kötelességnek tartom az egyház nevében hálás köszönetet mondani a kegyes adakozóknak és azon szíves óhajást kijelenteni, hogy a haza, egyház oltárán, az állam, társadalom és szenvedő emberiség érdekében sokáig áldozatot tehessenek.

Végül figyelemre méltó az is, hogy a gombfeltétel után ünnepély rendeztetett, a szatmári banda működött és egyesek öröme az egész nép örömével egybeolvadt, a magyar vendégszeretet gyakorlásában nyert kifejezést.

Szentmártoni.

Huszár Gál énekes könyve 1574.

(Folytatás.)

Mindezeket összefoglalva, Huszár Gál életének — az eddigi kutatások folytán előkerült okmányok alapján — következő rövid keretét adhatjuk:

Őn tanulás utján képezve ki magát, a papi s reformátori pályára lépett.

Az ismeretlenségből előlép 1555-ben, Magyar-Óváron találjuk 1558-ig, — innét elüzetvén:

1560. deczember 27-ig kassai pap.

Kevés időt Debreczenben él át, mint Exul!

1561. őszén már Rév-Komáromban van mint lelkész, honnét 1563. elején ismét menekülni kényszerülvén:

Nagy-Szombatba vonul s ott 1565-ben papságot visel; mig nem:

1570. Komjátiba megy s néhány évig lelkesen működve, 1575-ben valószínűleg itt is végezi be, sok zaklatásoknak kitett áldásos életét!

Im, Huszár Gál élete így áll a mai oknyomozó történelem előtt, azon adatok szerint, a melyeket legujabban D. Kovács János, debreczeni derék 4-ed éves theologus, „Huszár Gál élete és munkái“ czimű, — pályanyertes jeles értekezésében összeállított!*)

Midőn tehát valaki, mint t. Bogisich ur is, az ország tudós színe előtt, ily nagyszabásu életről, biográfiai adatokat mond el, kell, hogy olyanokat mondjon, a melyek az oknyomozó történelem előtt megállhatók és igazak, ne pedig olyanokat, miket megmosolyog csak egy theologus diák is. — Az ily gyarlóságok aztán átmennék rögtön a napi lapokba s azok által — minthogy ott az ilyen dolgokat legkevésbé mérlegelik — szétszóratnak az egész országba; így terjed aztán a sok ferde fogalom s ezek folytán a tudatlanság, mert a hirlapolvasók legnagyobb része úgy ítél, hogy mivel ezt egy akademikus mondta és pedig az országtudós színe, az akadémia előtt! tehát ennek okvetlen igaznak kell lenni!

Bizonyára helyesen cselekedendett volna t. Bogisich ur, ha felolvasásának biográfiai részét közölte volna előbb — egész bizalmasan — valamelyik ref. egyháztörténelem tanár, — vagy csak egy theologus diákkal is; így nem esett volna ebbe a verembe, melyet nem én, hanem saját ismereteinek hiánya s a XVI. század története s egyházirodalmában való járatlansága — ásott!

* * *

De épen nem szerencsésebb Huszár Gál 1574-iki énekes könyvének bemutatásában is!

Ugyanazért lássuk először annak teljes tartalmát, azután mondjuk el véleményünket, ítéletünket azokról is, miket Bogisich ur Huszár énekes könyvéről állított:

Mint már fentebb láttuk, a könyv nem Debreczenben, mint Bogisich ur állítja, hanem Nyitra megyében Komjátin, Huszár Gál hányatott életének végpontján nyomatott.

Az „előszóban“ mindjárt így szól: „honnán érdemeljük tehát az eretnek nevet, ha mi is őket (t. i. az apostolokat) követvén, nem értelem nélkül, sem idegen nyelven, hanem mind nyelvünkkel, szívünkkel, értelmünkkel, teljes lelkünkkel dicsérjük és magasztaljuk az ur istent. Igen illik magyar paraszt ember előtt olasz vagy deák nyelven énekelni: nagy hasznát veszik az idegen nyelven való dúdolásnak az aszszony népek.“

Az „előszó“ szerint: a mit e régi szent emberek (tehát nem a pápistáktól) szerzett isteni dicséretetek közül, a jámbor keresztyénatyafiak magyarul csináltak, összeszedegette, különféle szükségekben való imádságok, psal-

*) Megjelent ez értekezés írása óta a „Hittanszaki Közlöny“ XV. é. f.

musok stb. Kelt „Comjatin, irta 6. octobris 1574.
A ti szolgátok Christusban Huszár Gál.

A szent-egyházi szolgálatban való reggeli rendtartásról:

Urnapján*) (vasárnap,) ugy másnapokon is, mikor a nép felgyülekezik, a minister térdre esvén, csendességgel mondja el a „Miatyánk“-ot, ezután lassan énekléssel im ezt mondja:

Minister: Ur isten nyisd meg a mi ajakinkat.

Chorus: És a mi száunk hirdeti a te dicséretedet.

M. Ur isten figyelmezzél a mi segedelmünkre.

Ch. Uram isten siess, minket megsegíteni minden szükségünkben, Krisztus Jézusért, mi urunkért és megváltónkért. (Ez meg van ma is a reformátusok énekes könyvében 1. sz. a. mint invocatio, kissé csinosított dallamon, mely azonban az itt levővel ugyanazonos!)

(Egyszermindenkorra megjegyzem, hogy midőn én Huszár Gál énekesét vizsgáltam, a benne levő ritualis dallamokat összehasonlítám az 1636-iki Öreg-Gradual és az 1652-iki Kis-Graduálban levőkkel s mind a kettővel ugyanazonosoknak találtam! Most már mi tudjuk, hogy Gelei Katona István hol vette az Öreg-Graduálban levő ritualis énekeket s az ennek megjelenése előtt iratott Graduálkba is honnét származott. — Öreg-Graduál az, melyben kizárólag a ceremonialis rész van, a melyt. i. illetve a ministert, cantort, chorust. — Kis-Graduál az, melyben a ceremonialis rész csak röviden van meg s utána egész összeségükben vannak a népének, vagyis ez, a Gradual és Cationale egybekapcsolása.) Ezután jön a:

Psal. 95. fordítás zsidóból prózában, azután magyar versekben, ugy a mint Göncziben az 58. lev. hát. található, dallama magyar (erre irták a Bethlen Gábor énekét.) — Ezután egy ima a 95. psalmusból „Az igaz hitért“, — utána intés.

A psalmusból való imádságok nem azért vannak benne, hogy a minister minden psalmus után ugyanabból imádságot mondjon, hanem azért, hogy példát adjon, mi néműnek kell lenni az imádkozásnak, ez mostani nyomorult időben. Mikor pedig két-három psalmust csendes és lassu énekléssel elmondanak, az elmondottakból való imádságok egyikét vagy másikat, a minister — ha akarja — elmondhatja az imádságnak idején.

Ezután mindjárt hymnus: (mondja a minister)
Jam lucis orto.

Immáron a nap feljövén

Könyörödjünk az istennek,

Hogy mind az egész napon,

Büntől minket megőrizzen (még 4 vers).

Antiphona: (azaz, a psalmusokban való verseknek igazgatására való előljáró vers).

Te in unum substantia.

*) Nehogy valaki az Urnapját egynek vegye a sz.-háromság vasárnap utáni csütörtökön tartatni szokott és speczialiter Urnapjának nevezett kath. főinneppel, tettem zárjelben utána a — vasárnapot; — a kath. Urnapnak Huszár idejében Magyarországon még hire se volt, csak 1611. után kezdődött. Lásd: Péterfi in Concil. S. Hung. p. 207.

Téged egynek állapotban és háromnak személyében igaz hittel vallunk mindenkoron fölséges ur isten.

Psal. Énekeljetez . . . 96-ik zsoltár, fordítás zsidóból prózában, ima belőle, — 97-ik zsoltár, ez is fordítás zsidóból, ebből is ima, — 98-ik zsoltár ima.

Utasítás: mikor a psalmusokat elvégezte, capitoliomot is mond a minister; azaz, az ó-testamentomból avagy az újból, egy cikkelyt, a melyet akar, avagy pedig a mely Epistolát a Postillában az időre szabtanak, lassu énekléssel elmondja ily módon:

M. Ezt a tanuságot (avagy jövendőmondást) a sz. Izsaiás próféta irta 55. részében:

Keressétek az urat stb.

Ch. Hálákat adjunk az ur istennek, hozzánk való jóvöltáról.

Ezután ilyen responsoriumot mondanak:

Gyermekek: Jézus Krisztus élő istennek szent fia

Ch. R. Irgalmazz minekünk. R. Jézus Christus stb.

Gy. Ki ülsz az Atya Istennek jobbára

Ch. R. Irgalmazz minekünk.

Gy. Dicsőség atyának és fiunak és sz. lélek istennek, Jézus Krisztus stb.

Versiculus:

Gy. Támadj fel ur Krisztus és segélj meg minket.

Ch. És a te szent nevedért: szabadíts meg minket.

M. Imádjuk az ur istent (könyörgést mond.)

Benedicamus:

Gy. Örüljünk mi áldottak és választottak menyországra. Lám a Krisztus ó szent atyját nekünk megengesztelé.

Ch. Hálát adjunk az Atyának és Fiunak mindörökké, egyetemben Szentléleknek, egy fölséges istennek.

Kálmán Farkas.

(Folyt. köv.)

Könyvismertetések.

Börtönügy. Oktatás a magyar királyi országos fegyintézetekben. Ismertetés. Az 1885. évi budapesti országos általános kiállítás alkalmából kiadta a királyi igazságügyminiszterium. Budapest, 1885. Vácz, nyomtatott Mayer Sándornál.

Kiállításunk azon csarnokában járván és gyönyörköd-
vén, melyben az országos fegyintézetek lakóinak kézi munkái vannak szép rendben felhalmozva, a csarnok öre által árult s fent egész czimében kiirt füzet azonnal megragadta egész figyelmemet s megvevén azt, mihelyt hozzá juthattam, azonnal el is olvastam, még pedig, rendkívül érdekesnek találván tartalmát, egyfolytában, megszakítás nélkül. A börtönügygel foglalkozik a lekipásztorkodástan s még inkább a belmissió s így a füzetecske reám nézve többszörös figyelem tárgya lehetett. Mennyiben hatotta át a mi államunk e szakbeli vezetőit a szigorú igazságosság mellett a keresztyén humanitás eszméje? Mit tanultak, mit vettek át e téren a művelt Németországtól, hol a belmissió munkásai a börtönügyet kiváló gondoskodásuk tárgyává tevén,

azt már igen sok helyen egészen keresztyéni alpra fektették.

Az eredmény, örömmel mondom ki, rendkívül meglepett. A mit e 36 lapos füzetben olvastam, az mind arról tesz beszélő bizonyosságot, hogy államunk foglyait nem csak büntetni, de tanítani, nevelni is akarja s azt tűzi ki céljául, hogy vallásos erkölcsi ismeretek közlése által fölemelje őket emberi méltóságuk megismerésére. Olvassa el a füzetet bárki is s meggyőződik ez állításom szoros igazsága felől.

A füzet tartalmát kilencz szakasz képezi: A bevezetésben a hazai börtönviszonyok javítása iránt az utóbbi évtizedekben megindult mozgalmak története adatik elő vázlatos vonásokban. Az I. szakasz a hittanítással és vallás-erkölcsi oktatással; a II. az elemi oktatással; a III. a vasárnapi ismeretterjesztő felolvasásokkal; a IV. a fegyintézeteki könyvtárakkal; az V. az énektanítással; a VI. a rajz-tanítással; a VII. a testgyakorlattal; a VIII. a királyi közvetítő intézetekkel; a IX. az aszódi kir. javító intézettel foglalkozik ismertetőleg.

Minket főleg az első szakasz érdekel, melyet, a bevezetés egy részét hozzá véve, teljes egészében közlünk is.

Lássuk tehát magát a füzetet.

A szabadságvesztés-büntetések végrehajtására ez időszert országos intézeteink vannak:

a) fegyintézetek Illaván, Lipótvárt, Munkácson, Nagy-Enyeden, Szamos-Ujvárt és Vácson férfiak, s Mária-Nostrán női fegyenczek számára; (egy hasonló intézet pedig — férfiak számára — épülőfélben Sopronban);

b) kerületi börtön Szegeden férfi rabok számára;

c) közvetítőintézetek, vagyis a hová a hosszabb időre ítélték büntetési idejük két harmad részének példás viselet mellett való kitöltése után áthelyeztetnek, Kis-Hartán és Vácson férfiak számára;

d) állami fogház politikai büntettek számára Vácson s Naszódon, és

e) javítóintézet fiuk számára Aszódon, (egy hasonló épülőfélben Kolozsvárt).

A kishartai közvetítő- s az aszódi javítóintézet az 1884. év folyamában, a váczi közvetítőintézet ugyanezen év végén, a szegedi kerületi börtön pedig csakis 1885. év elején lettek benépesítve, s így ezen új intézetek ezért most még nem, a államfogházak pedig természetüknél fogva nem képezik tárgyát a börtön-tanügynek; tehát a jelen ismeretetés az illavai, lipótvári, munkácsi, nagy-enyedi, szamos-ujvári s váczi férfi, és a márianostrai női fegyintézetekre fog kiterjedni részletesebben és adatszerűen, a többieknek pedig csak szervezetét érintendi meg általánosságban.

Hittanítás és vallás-erkölcsi oktatás.

Még a hatvanas évek végén a kir. igazságügyminiszterium, a törvényhozás hozzájárulása mellett, mindenik fegyintézetnél az összes népesebb hitfelekezetek részére külön lelkészi állomásokat rendszeresített, s ezekre gondosan megválasztott személyeket nevezett ki, minek következtében a vallási és erkölcsi oktatás megfelelő lendületnek indult.

Az eddigi hat férfi és egy női fegyintézetnél a lelkészek a következő számban vannak alkalmazva:

A fegyintézet székhelye	Állandó lelkészek					Bejáró és kiségitő lelkészek					
	róm. kath.	gör. kath.	ev. ref.	gör. kel.	összes	róm. kath.	ev. ref.	gör. kel.	unitarius	rabbi	összes
Illava	1	—	1	1	3	—	—	—	—	1	1
Lipótvár	1	—	1	1	3	—	—	—	—	1	1
M.-Nostra	1	—	1	—	2	—	—	1	—	1	2
Munkács	1	1	1	—	3	—	1	1	—	1	3
N.-Enyed	1	—	—	1	2	—	1	—	—	—	1
Sz.-Ujvár	1	1	1	1	4	—	1	—	1	1	3
Vác	1	—	1	1	3	—	1	—	—	1	2
Együtt:	7	2	6	5	20	—	4	2	1	6	13

Tehát az eddigi hét intézetben összesen 20 állandó és 13 bejáró s kiségitő lelkész gondozza a fegyenczeket vallási és erkölcsi tekintetben.

A fegyenczek minden vasárnapon és felekezeti ünnepeiken az intézeti kápolnában és felekezeti imatermekben összegyűlnek, ahol számukra a lelkészek istentisztelet tartanak és egyházi beszédet mondanak; az istentisztelet délelőtt 10-től 11 $\frac{1}{2}$ óráig tart, délután pedig 2-től 3-ig imák mondatnak vagy bibliai történet olvastatik és magyaráztatik.

Hétköznapokon a lelkészek hitelmezői oktatást adnak; e célból a hitfelekezetükhöz tartozó fegyenczeket vallás-ismereteik foka szerint öt különböző osztályba sorozzák; ezen egyes osztályok hetenkint egy-egy órai tanszerű hitelmezői oktatásban részesülnek.

Ezeken kívül az egyes hitfelekezetekhez tartozó fegyenczek saját vallási énekeikben hetenkint egy-egy ízben oktatást nyernek, s az eként begyakorlott énekeket az ünnepi istentiszteleteken zengik el.

Az istentiszteleten és a hitelmezői oktatáson kívül a lelkészek, a csötörtöki szünnap kivételével, naponta délelőtti 8 $\frac{1}{2}$ órától 11-ig, délután pedig 3-tól 4-ig a fegyenczeknek egyénekenként erkölcsi oktatást nyújtanak; e célból naponként meglátogatják a magánzárdákban tartottakat, a közös munkán levők közül az erkölcsi intelmeket vagy biztatást igénylőket maguk elé vezetetik, a betegeket pedig a kórágyon fölkeresik s vallási vigasztalással látják el. Ők közvetítik a fegyenczek és családjaik közötti levelezést, s ezen alkalommal különösen a családi viszony becsülésére és az egészséges családi érdekek ápolására serkentik őket.

Mindenik állandóan alkalmazott lelkész az előadottak szerint a hétköznapokon 4 $\frac{1}{2}$, vagyis öt napon 22 $\frac{1}{2}$, vasárnapon pedig 2 $\frac{1}{2}$, tehát hetenkint összesen legalább is 25 órát köteles hiveinek vallási és erkölcsi oktatására fordítani; minthogy pedig 20 állandó lelkész van alkalmazva: általuk hetenkint 500 óra fordítatik a fegyenczek vallás-erkölcsi nevelésére; a bejáró lelkészek közül a 6 rabbi minden szombat 1 $\frac{1}{2}$ órai tartamig istentiszteletet, ezen kívül hetenkint egyszer egy órai hitelmezői oktatás tart; tehát a hitoktatási órák heti összes száma 515, nem szá-

mitva ebbe a többi bejáró lelkész által hitsorsosaik lelki enyhítésére a nagyobb ünnepeken tett látogatásokat.

A fegyintézetek lelkészi szolgálat missionáriusi hivatottságot és ügybuzgalmat tételez föl, mert fegyintézeteinkben a vallási oktatásra csakugyan igen tág tér nyílik, mint a következő kimutatás is igazolja.

A fegyintézetek népessége 1880—1884. években.

Az intézet székhelye	1879-ről maradt fegyenczek száma	A beszállított fegyenczek száma					A letartóztatot- tak összes száma 5 év alatt	Ezek közül a beszállítás- kor vallási ismeretkél- nem birt
		1880-ban	1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben		
Illava	541	75	171	120	81	52	1040	563
Lipótvár	510	160	231	401	262	256	1820	1214
M.-Nostra (női)	298	94	139	194	210	185	1120	676
Munkács	411	199	228	212	232	165	1447	952
N.-Enyed	—	—	256	228	295	297	1076	888
Sz.-Ujvár	637	199	324	257	244	221	1882	1464
Vác	601	197	293	301	371	510	2273	1595
Összesen:	2998	924	1642	1713	1695	1686	10658	7352

Eszerint a fegyintézetekben a legutóbbi öt év alatt letartóztatva volt fegyenczek közül a beszállításkor 69% nem birt vallási ismeretkél; nem volt kielégítő általános fogalmuk az istenről, a fegyenczeknek 69 százaléka nem állott a vallásos érzés azon hatása alatt, mely az embert a bűncsáboknak való ellenállásra képesíti.

Az adatok különösen kedvezőtlen eredményűek a gör. kath. és a gör. kel. hitfelekezeti fegyenczeknél, akik között alig találkozik néhány oly egyén, aki kielégítő vallási ismeretekkel bírna, vagy csak valamelyes hitoktatásban részesült volna, s legalább az úrimát el tudná mondani.

Az érintett öt évről a fegyenczek hitfelekezetszerinti számaránya a következő:

Vallásfelekezet	A fegyenczek		Magyaror- szág összes lakosságának százalék- aránya
	száma	viszonylagos százalék- aránya	
róm. kath.	4684	44	47.2
gör. kath.	1386	12.9	10.8
gör. kel.	2084	19.6	14.1
ágost. ev. ref.	553	5.2	8.0
helv. ev. ref.	1573	14.8	14.8
unitárius	75	0.7	0.4
mózes val.	300	2.8	4.5
más	3	—	0.2
Összesen:	10658	—	—

A fegyenczek hitoktatása, minthogy a beszállításkor azoknak 69 százaléka vallási ismeretekkel nem bír, rendszerint a mindent alkotó és fentartó isten megismerésére való vezetéssel kezdődik, s fokozatosan következik az isteni

tulajdonságoknak, az isten akaratának és az ember vallási rendeltetésének fejtegetése, az imák, a hitvallás és a tízparancsolat megtanulása és megértetése, a vallási erkölcsan alapfogalmai, a bibliai szent történet, különös tekintettel Jézus életére, tanításaira és cselekedeteire.

Öt évi átlag szerint a hittanulásban a letartóztatott összes fegyenczeknek 45%-a jó, 43%-a közepes előmenetelt tanúsított; az eredmény 12%-nál nem volt kielégítő.

Azon 5542 egyén közül, akik a fegyintézetből a legutóbbi öt év alatt elbocsátva lettek, a beszállításkor 3426, azaz 62% nem birt vallási ismeretkél, míg az elbocsátáskor csak 636 egyén, tehát 11.5% volt köztük olyan, aki letartóztatása alatt a vallási ismeretekre kielégítő eredménnyel megtanítható nem volt, ellenben 2705 (48.3%) teljesen kielégítő és 2201 (39.7%) közepes vallásismeretkél hagyta el a fegyintézetet.

A vallásos érzés terjedésére mutat azon körülmény is, hogy a fegyenczek közül a gyónást és áldozást, illetőleg az úrvacsorához való járulást, átlagban évenként 68% kétszer, 15% egyszer végzi, s csak 17% tartja magát vissza ezen vallási ténykedéstől.

A lelkészek tiszteletdíjaira évenként eddig a következő összegek adtak ki:

Illaván	2840	frt
Lipótvárt	2700	„
M.-Nostrán	1370	„
Munkácson	2900	„
N.-Enyeden	2000	„
Sz.-Ujvárt	4080	„
Vácson	3010	„
Összesen	18,900	frt,

hittani tankönyvekre, ima- és énekkönyvekre s templomi szükségletekre intézetenként 100 frt 700 frt
az újabb intézeteknél költségvetésileg előirányozva lett:

lelkészi tiszteletdíjakra

Szegeden	1950	frt
Kis-Hartán	150	„
Aszódon	600	„
Kolozsvárt	600	„
egyházi költségekre	200	„
tehát mindösszesen	23,100	frt

adatik ki évenként a letartóztatottak vallás erkölcsi gondozására, ami fejenként 5 frtnyi átlagot ad.

Közli: Csiky Lajos.

Közelebb került ki a sajtó alól a következő című munka: Vezérkönyv a természetrajz tanításában, népiskolai tanítók számára, pályadíjat nyert mű, írta Szenté József ny. r. tanár, a budapesti II. ker. állami tanítónő-képezdében. Kapható (1 frt 20 kr) Debreczenben, ifj. Csáthy Károly bizományosnál. 1885. Nyomtatta Hornyánszky Viktor Budapesten.

Ezen munka a tiszántuli ev. ref. egyházkerület tulajdona s az egyházkerület népiskolai könyvkiadványainak VI. számát képezi.

Négy fő részre oszlik: Az első a természetrajz tanításának módszerét adja elő 20 lapon. A 2-dik ismerteti az állator-

szág 67 kiválóbb egyéniségeit, tárgyalván először mint a lecke gyanánt a lovat. A 3-dik a legnevezetesebb növények közül 48-at ismert meg, mint a lecke gyanánt tárgyalván először az almát. A 4-dik végre az emberiségre nézve legnagyobb fontosságú ásványok közül 19-et. Bezárja a munkát ily című fejezet: Hasznos tudnivalók a gazdaság köréből, mely a 325. laptól kezdve a 351. lapig terjed.

Ezen munka megjelenése alkalmából örömmel üdvözljük először a szerzőt, ki ezen művével bizonyította, hogy a tudomány színvonalán áll, de bizonyította azt is, hogy a természetrajz tanításának módszertanában teljesen otthon van. Sok félreértést vagy balvéleményt lesz hivatva ezen munkája eloszlatni, melyek még most is kísértenek főleg némely nem természettudományokkal foglalkozó tudósok agyában, s melyek közül mint legszembeszökőbbet azt kell kiemelnünk, hogy a természettudományok istentagadásra vezetnek. Szerző s mondhatjuk a természettudományok legkiválóbb corypheusai szerint is, a természetrajz tanításának nem csak az a feladata, hogy megismertesse az emberrel azon természeti tárgyakat, melyek hasznossági vagy kártékonyági szempontból érdeklik; hanem ennél sokkal magosabb feladata a természetrajz czélszerű tanításának az, melyet az emberre képző hatása által gyakorol. Ugyanis fejleszti érzékeit, gyakorolja értelmét, éleszti felfogó képességét, erősíti ítélő tehetségét, ébreszti és ápolja a szépíránt való érzékét. Végre legmagasabb feladata abban áll, hogy az embert Isten bölcsességének és véghetetlen hatalmának felfogására emeli.

De üdvözölhetjük másodsor az egyházkerületet is, mely pályázat útján ily becses munka birtokába jutott s néptanítóinkat ily nélkülözhetlen vezérkönyvvel ajándékozta meg. A pályázatok ugyanis, tudjuk, mily gyakran sikertelenek. Így közelebb az állam egy oly pályaművet nyert és fájdalom, tett közzé ily cím alatt: *Vezérkönyv az életmentés és egészségtanhoz,* melyben a sok helyütt érthetetlen stílistika és számos fogyatkozások mellett, csak úgy hemzsegek a tudomány ellen elkövetett botrányos hibák.

Dr. Török József,
tanár s akadémiai rendes tag.

K ü l f ö l d.

Németországban mozgalom indult meg a római katolikusok közt, VII. Gergely pápa halála 800-dik évének a megünneplésére. A német ultramontánok vezére, v. Loë báró, fölhívta a német katolikusokat a centenarium ünnepének megünneplésére. Csakhamar megjelent erre a „Westf. Merkur“-ban egy berlini levél, mely azzal menydörgé le a báró urat, hogy efféle ünnepnap elrendelése csak a püspököknek kompetál, tehát be kellett volna várnunk ezeknek az intézkedését. Az ultramontán sajtó nagyon kellemetlenül érezte magát e levél megjelenése után; egymást érték benne a magyarázatok. Loë báró ünnepélyesen tiltakozott a neki imputált szándék ellen, a „Moniteur de Rome“ pedig pártját fogta. Ekkor jelent meg a „Germania“-ban egy sziléziai levél, mely himezés hámozás nélkül kijelenti, hogy „a nagy pápa“ emlékünnepe nem annyira a „szentet“, mint „az egyházpolitika kitűnő előharcosát“ illeti, s ezért nincs mit csudálkozni rajta, hogy a püspöki kar visszatartja magát a mozgalomtól. A katolikus nép dolga

egyedül, az egyházpolitikai jellegű ünnepélyek rendezése. Míg eképen a szeg kiütötte magát a zsákból, s a nagy csöndességben előkészített egyházpolitikai demonstratio terve nyilvánossá lett, addig a „Moniteur“ elbeszélgette olvasóinak, hogy VII. Gergely egyike volt a német nép jóltevőinek, mert megmenté azt a „despotismus, tyrannismus és corruptio veszélyeitől.“ Azt nem mondta el a „Muniteur“, hogy a magasztalt pápa valójában a legmélyebben alázta meg a német császárságot, s valahányszor fölujul Hildebrand emléke, a német mindjárt a Kanossa várbeli jelenetre gondol.

Ilyen Gergely-ünnep folyt le Ravensburgban ez év márczius havában. A „jó“ württembergiek jónak látták ezzel előzni meg a hős agg császár Vilmos születésének évfordulóját, a melyet a német nép lelkesedve ünnepel. Katholikus egyletek s lapok rendeztek itt-ott egy-egy felolvasást, de a demonstratio — a mi főczél lett volna — kudarcot vallott. A „Köln. Ztg.“ helyesen jegyzi meg, hogy „a német katolikuság belefáradt már az izgatók követésébe, a sok vak lármába, a melyről azt sem tudja, miért?“

Olaszországban — Rómán kívül — Kanossa, aztán Palermo ünneplé „a nagy és szent pápa“ emlékéért, ki az utóbbi városban mint száműzött halt meg. A szabadgondolkodók azzal válaszoltak ez ünnepélyességekre, hogy nemzetközi kongressus tartását határozták el Voltaire halálának évforduló napján.

Nem lehet bámulattal nem adóznunk Gergely erélyének, melylyel kitűzött czélját elérni törekedett, de maga a czél hamis volt, s a reformatio elítélte azt. Jól tudjuk, hogy IV. Henrik a Hildebrand áldozata, mily súlyosan lakolt erkölcsi érzetének hiánya miatt; de igazságtalan eljárás, a szerencsétlen császárról, egykoru, de ellenséges érzelmű írók rajzai után alkotni képet.

Schenkel Dániel május 19. és 20-dika közötti éjjel, hosszas szenvedés után, 72 éves korában, Heidelbergben meghalt. A szabadelvű politikai lapoknak, melyek halálát jelezve azzal dicsérték meg, hogy „benne a szabad theologiai kutatás s az egyházi rationalismus kitűnő képviselője hunyt el,“ nem kellett volna feledni, hogy Schenkel nem volt mindig a szabad egyházi irányzat hive, sőt egykor a positiv evangéliumi párt-hoz tartozott. Még 1858. november havában ott találjuk nevét v Hoffmann, Krümmacher, Nitzsch, Tholuck neve mellett a „Neue Ev. Kirchenzeitung“ programja alatt. Még korábbi időben történt az, hogy a bremai senatus, megfosztotta a szabadelvű Dulon lelkészt hivatalától, még pedig azon vélemény alapján, melyet e tárgyban a heidelbergi theol. facultas állított ki akkori dekánja, Schenkel elnöklete alatt. Azt sem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy Schenkel egy művet irt 1879-ben „Das Christusbild der Apostel, und der nach apostolischen Zeit“ cím alatt, s hogy ez a műve bizonyos tekintetben ismét fordulatot jelez a positivebb irány felé. S ha az említett lapok úgy emlékeznek meg a meghaltról, mint a kit egyfelől az orthodoxok mindenkor a leghevesebben támadtak meg, másfelől a szabadelvűek ünnepeltek, a bádeni egyházi viszonyokat ismerő jól tudja, hogy 1861-től 1867-ig nagy befolyása volt ugyan az egyházi ügyekre Schenkelnek, de 1867 után lassanként háttérbe szorították őt saját párthivei. Csak a heidelbergi lelkészválasztásoknál maradt a szava mindvégig irányadó, s ez sem vált előnyére az egyháznak. A meghalt sokáig állott a protestáns egylet élén, s nem menekülhetett a fájdalmas tapasztalattól, mely úgy az egylet, mint a heidelbergi facultas

napjának hanyatlásáról tett biznyságot. Még a szabad protestantismus céljainak szolgálatára szánt „Allg. kirchliche Zeitschrift“ című folyóirata sem élhette túl az 1872-dik évet. Hogy a viták hevében nem mindig tudá megválasztani a tárgyat a személytől, még a „Nat. Ztg“ is bevallja, pedig ez úgy vélekedik Schenkelről, hogy „hatásának nyoma a protestáns egyház történetében nem enyészhet el.“ A gyászünnepély május 22-én folyt le a heidelbergi Péter templomban, a mikor Holsten tanár, Schellenberg dekán s Hönig heidelbergi lelkész tartottak beszédet.

t

Kassay Sámuel emlékezete.

Kassay Sámuel halálának hire igen fájdalmasan érintett, s velem együtt bizonyára mindazokat, kik a közelebbi években a debreczeni jogakadémián tanultak. Igen, mert első sorban mi tudjuk a maga valójában mérlegelni a veszteség súlyát, mert mi tudjuk azt igazán, ki volt Kassay?

Talán minden életpályán úgy van az: az embert rendszeren a vele folyton érintkezők, a közvetlen környezet ismeri csak igazán. A társadalom sokszor téved tagjai megítélésében, s a mi még nagyobb baj, a társadalomnak csak egy szemüvege van, melyen át a társadalmi embert s az egész embert azonosnak látja. De nem is csuda, hogy igen sokszor nem lát tisztán a társadalom, hisz sok ember nem akarja, vagy nem is tudja a maga valóságában mutatni néki be magát.

A tanárt meg talán csakis tanítványai ismerhetik igazán. S a tanítványok a tanár megítélésében soha nem tévednek, mert nem is tévedhetnek oly nagyot. A tanári pálya nem szinpad, mint az élet. A tanári széken megszűnik a színészkedés. A tanár tanítványai előtt csak nagyon kevéssel mutathatja jobbnak, vagy rosszabbnak magát, mint a mennyit valójában ér.

Önkéntelenül jött eszembe mindez, a mint tollat fogtam, Kassay emlékének szentelni pár sort. Meggyőződése, hogy a fentebb elmondottak senkire találóbban nem alkalmazhatók, mint éppen Kassayra.

Ötet igazán kevesen ismerék; egész valójában tanítványain kívül tán senki sem. Arról a hideg, zárkózott természetű, látszólag minden iránt közönyös emberről kevesen hitték azt, hogy mindez külszin nála csak. Arról a szerény férfiúról, ki képességét, ismereteit fitogtatni nem igyekezett soha: kevesen tudták azt, hogy mily kitűnő tehetségű s képzettségű fejnek tulajdonosa.

Nem értették sokan. Akadt, a ki különöznek, életuntnak tartotta őt. Sok ember életét halála magyarázza meg: mintha bizony lehetett volna sok életkedve annak, kit a sors egyre csapással látogatott, ki a halál magvát magában hordá hosszú évek óta már!

Mi, tanítványai megértettük, mert jól ismertük őt. Mi mindnyájan tudtuk, hogy a debreczeni kollégium jeles tanári karának egyik legérdemesebb tagja. Mi tudtuk, mert naponkint tapasztaltuk, hogy agyában kiváló tehetség, páratlan memória, erős, tiszta, józan logika, igen sok ismeret székel. Mi tudtuk, mert naponkint láttuk, hogy nála a komorság csak külső máz, mely alatt csupa jóság lappang. S míg a tanárnak

szellemi nagy fölénye előtt tisztelettel hajolt meg mindenkünk: — szerettük is mindnyájan azt a hideg, de igazán jó embert.

De nem folytatom. Nincs szüksége neki arra, hogy hosszan fejtegessem, ki volt, mi volt? Az a csöndes, szótlan ember, ki a sok beszédnek mindig ellensége volt mindenütt, rosz neven venné, ha elkezdeném sok szavakban dicsőíteni őt.

Nem akarom zavarni csöndes nyugodalmát. Hadd pihenjen legalább halála után zavartalanul az, kinek életében úgy sem hagyott sok nyugodalmat a sors, kinek alig akart helyet adni, hogy meghalni lehajthassa haldokló fejét.

E pár sor legyen az emlékezet örökzöld fájáról egy szerény levél, melyet a derék tanár korán megnyitott sirjára a távollból a tanítványi hála küld.

Budapest, 1885. augusztus 8.

Némethy Károly.

Különfélék.

A szatmári ev. ref. egyházmegye f. év. tavaszán tartott közgyűlésén elhatározván, hogy érdemekben gazdag, szeretve tisztelt esperesének Nagytiszteletű Kiss Áron urnak, 25 éves esperessége alkalmából esperesi jubileumát a szatmári gyülekezetben még ez év folyamán megtartja, a nevezett egyházmegyének jubileum rendezése céljából kiküldött bizottsága Szatmáron f. hó 5-ikén Isaák Dezső egyházmegyei gondnok elnöktele alatt ülést tartott s a jubiláris ünnepélyt összeejtve az őszi egyházmegyei közgyűléssel, annak idejéről f. év szeptember hó 17-ikének délelőtti 11 óráját tűzte ki. Az ünnepélyt a rendező egyházmegye minél szélesebb keretűvé óhajtván tenni s módot és alkalmat kívánván nyújtani a nagy összeköttetésű, magát s tehetségeit több téren érvényesített jubilált férfiu valamennyi ismerőinek s tisztelőinek a megjelenetésre és részvételre, az egyházmegyei rendező bizottság azon kérelemmel hozza nyilvánosságra a jubileum helyét és idejét, hogy az azon megjelenni s az napon a közebéden résztvenni kívánók e szándékukat szeptember hó 10-ikéig egyik szatmári lelkész s egyházmegyei tanácsbíró Tabajdi Lajossal közölni sziveskedjenek.

Gyászhir. Bakoss Gábor földesi ref. lelkipásztor, az alsószabolcs-hajduvidéki egyházmegye tanácsbírája és gyámintézeti pénztárnoka, folyó hó 11-én munkás életének 65-ik, boldog házasságának 35-ik évében hirtelen és váratlanul — a díszesen felépült templom szemlélése közben — elhunyt. Temetése f. hó 13-án, az éppen akkor végződött egyházmegyei gyűlés csaknem teljes számu tagjai jelenlétében történt meg, Zsigmond Sándor a templomban, Szeremley József esperest pedig a sirnál mondván a hű egyházi férfiu felett imádságot. Azt még megérhette, hogy láthatta egyháza új templomának megnyitását s pár héttel ezelőtt beköltözhetett az ujonnan épített szép lelkészlak falai közé is, de a célnál el kellett buknia. Neve, hű emlékezete azonban maradandó leendő, mert egy valódi lelkipásztort, munkás férfiu, igaz és hű családapát tiszteltünk benne. Áldás emlékére!

Tiszáninneri ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése szeptember hó 22-én veendi kezdetét.

Érettségi vizsgák eredménye a tiszántuli ev. ref. egyházkerületben.

	Debre-	m.-szi-	h.-m.-vá-
	czeni,	geti,	sárhelyi
	főgymnasiumoknál.		
Vizsgára jelentkeztek száma	67	73	27
Szóbeli vizsgára nem bocsáttatott	7	3	3
Jelesül érett	6	3	4
Jól érett	10	6	6
Eléggé érett	31	32	10
Két óra visszavetett	12	13	4
Egy évre	1	10	—
Véglegesen	—	6	—
Reformátusok	56	16	5
Ágostai evang.	3	2	—
Görög keleti	—	1	5
Görög katolikus	—	28	—
Római	1	20	10
Izraelita	7	6	7.

Felelős szerkesztő: **Tóth Sámuel.** Szerkesztőtársak:
Csiky Lajos, Géresi Kálmán.

H I R D E T É S E K

Két pályázat.

1) A békési ref. egyház IV-ik osztályu elemi fiiskolájában ujonnan létesített párhuzamos szakasz.

2) Ugyancsak a békési ref. egyház szintén IV-ik osztályu elemi leányiskolájában hasonlólul ujonnan létesített párhuzamos szakasz tanitóságára.

Fizetés lakbérrel együtt 525 frt. — A megválasztott — ki csak okleveles egyén lehet és f. évi szept. hó elején állását elfoglalni köteles — egy évi sikeres működés után állandósíttatik. — Helyesen felszerelt pályázatok f. évi aug. 26-ig alulirothoz küldendők. — A 2) sz. alattira kézimunka tanításában jártas nőtanítók is pályázhatnak.

Szegedi Károly,
az egyháztanács elnöke.

Pályázat.

Az ev. reformátusok debreczeni főiskolájában boldogult Kassay Sámuel jogtanár halála következtében megüresedett tanszék betöltésére nézve, a már régebben meghirdetett egyházkerületi gyűlés és a tanév elközelgetése miatt sürgős intézkedésnek lévén helye: a megüresedett jogi tanszékre ezennel pályázat nyittatik. Az ezen tanszékhez kötött tudományok jelenleg így adának: elő 1-ső félévben: Jog és államtudományok encyklopaediája heti 3 órán. Európai államok statistikája heti 2 órán. Számviteltan heti 4 órán. 2-ik félévben: Magyar állam statistikája tekintettel Ausztriára heti 6 órán. Európai jogtörténelem heti 5 órán. A statistikán mint főtantárgyon kívül a többi tudományok a körülményekhez képest módosítás vagy változtatás alá jöhetnek. Hetenkénti tanórák száma 10—12, azonban az egyházkerület a tanórák számát rendkívüli szükség esetében szaporíthatónak kívánja tekinteni; s midőn reá következik a megválasztandó tanár egy, két órán speciálkollegium tartására is köteleztetik.

Tanárifizetés: rendestanári évdij 1400 frt, lakbér fejében 300 frt, vagy természetben lakás, ha sor szerint tanári lakot nyert, — 63 frt bordeputatum czímen; 34 köbméter tűzifa helyett 120 frt készpénz; a tanári nyug és gyámintézetnek a meghatározott feltételek mellett köteles és jogos élvezője lesz.

Hivatalát az 1885/6 tanév kezdetével jövő hó 10-én foglalja el — székfoglaló beszédét későbbben is megtarthatván.

A pályázóknak, kik csak protestánsok lehetnek, figyelmébe ajánltatik köznevelési s közoktatási szervezetünk 142 §-a. — Pályázók kérvényüket hiteles bizonyítékokkal felszerelve, a tiszántuli ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához Debreczenben f. hó 24-ik napjáig adják, vagy küldjék be.

Debreczen, 1885. aug. 10-én.

Révész Bálint.